

De arbeidsmarkt in 1997 en 1998

Auteur(s):

Centraal Planbureau

Verschenen in:

ESB, 82e jaargang, nr. 4120, pagina 708, 17 september 1997

Rubriek:

Monitor

Trefwoord(en):

arbeidsmarkt, nederlandse, economie

Arbeidsmarktprognoses ontleend aan de Macro Economische Verkenning 1998 van het Centraal Planbureau.

Werkgelegenheid

De arbeidsmarkt ontwikkelt zich voorspoedig. De werkgelegenheids groei, die in 1995 weer goed op gang was gekomen, ging in 1996 versterkt door. Ook de overige arbeidsmarktindicatoren vertonen een gunstig beeld ([tabel 1](#)). Vacatures, uitzenduren en ontslagaanvragen ontwikkelen zich nog steeds in de goede richting, zij het minder sterk dan een anderhalf jaar geleden. Een afvlakkende groei van het uitzendvolume is overigens in deze fase van de conjunctuur niet ongewoon, omdat bedrijven naarmate de werkgelegenheids groei langer aanhoudt meer vast personeel in dienst nemen.

Tabel 1. Arbeidsmarktindicatoren per kwartaal in duizenden

	1995			1996				1997
	II	III	IV	I	II	III	IV	I
	niveau		jaarmutaties					
Banen a	5.719	117	133	150	146	134		
Vacatures	55	16	19	17	16	6	9	7
Uitzendur.	59,0	13,7	13,9	12,8	14,2	13,4	10,4	9,4
Ontslagaanvr.	17,0	-3,8	-4,6	-3,8	-1,6	-2,2	-0,3	-1,4

a. Volgens kwartaalstatistiek werkzame personen.

De verwachtingen voor 1997 en 1998 staan in het teken van verder aantrekkende groei van de bedrijvigheid die vooral verband houdt met de gunstige vooruitzichten voor de uitvoer. Dit heeft met enige vertraging een positief effect op de werk-gelegenheid. Een andere factor van belang wordt gevormd door de reële arbeidskosten. Weliswaar stijgt de loonvoet in de marktsector met name in 1997 sterker dan in 1996, maar een grotere prijsstijging van de productie leidt per saldo toch tot enige daling van de reële arbeidskosten.

Gemeten in arbeidsjaren komt de totale groei van de werkgelegenheid op 2%, zowel in 1997 als in 1998. De afgeschermd sector, vooral dienstverlening in de marktsector, groeit zoals gewoonlijk het sterkst, maar ook in de open sector - voornamelijk industrie en vervoer - neemt de werkgelegenheid toe, terwijl in voorgaande jaren sprake was van teruggang ([tabel 2](#)). De werkgelegenheid in de kwartaire sector, die conform een nieuwe definitie nu samenvalt met de zorg-sector, groeit rond het gemiddelde. Bij de overheid daarentegen is slechts een bescheiden groei van het arbeidsvolume voorzien. Tegenover een verdere inkrimping bij de krijgsmacht staat enige toename bij het openbaar bestuur en in het onderwijs.

Tabel 2

Tabel 2. Werkgelegenheid naar sector 1990-1998

	1996	1990-1993	1994	1995	1996	1997	1998
	in dzd		mutaties per jaar				
Loontrekkers bedrijven w.v.	4.138	0,9	-0,7	1,9	2,3	2,5	2,5
open sector afgeschermd sector	1.249	-0,6	-1,3	-1,3	-0,3	0,75	1,5
bouwnijverheid	1.993	2,1	2,0	4,4	4,7	3,75	3,75
kwartaire diensten	351	-0,3	-2,3	1,2	1,2	1,25	,25
	494	1,9	0,0	1,7	0,8	1,75	2,25

Zelfstandigen	686	1,3	3,0	1,2	2,4	1,25	1,0
Overheid	653	-0,8	-1,3	-1,5	-2,1	0,5	,25
Totaal	5.477	0,8	-0,3	1,4	1,8	2,0	2,0

Bij de werkgelegenheidsontwikkeling in arbeidsjaren moet worden aangetekend dat als gevolg van arbeidsduurverkorting het aantal gewerkte uren minder sterk toeneemt dan het aantal arbeidsjaren. Recente cao-afspraken op dit punt werken in beide jaren door. In 1997 en 1998 geldt voor de gehele economie gemiddeld een arbeidsduurverkorting van 0,8 respectievelijk 0,7%. Deze komt voor het overgrote deel voor rekening van de collectieve sector (overheid en kwartair). Over vrijwel de gehele linie wordt in deze sector de 36-urige werkweek gerealiseerd of een anders ingevulde verkorting met dezelfde omvang. In de marktsector is de arbeidsduurverkorting daarentegen gering.

De geschetste ontwikkeling van het arbeidsvolume resulteert in 1997 en 1998 in een groei van het aantal werkzame personen (met een baan van minstens twaalf uur per week) van rond de 130.000 per jaar. Als ook de kleine baantjes worden meegeteld komt de groei gemiddeld uit op ruim 150.000 werkzame personen per jaar. De groei over de gehele kabinetsperiode (1995-1998) komt dan uit op ongeveer 570.000 personen.

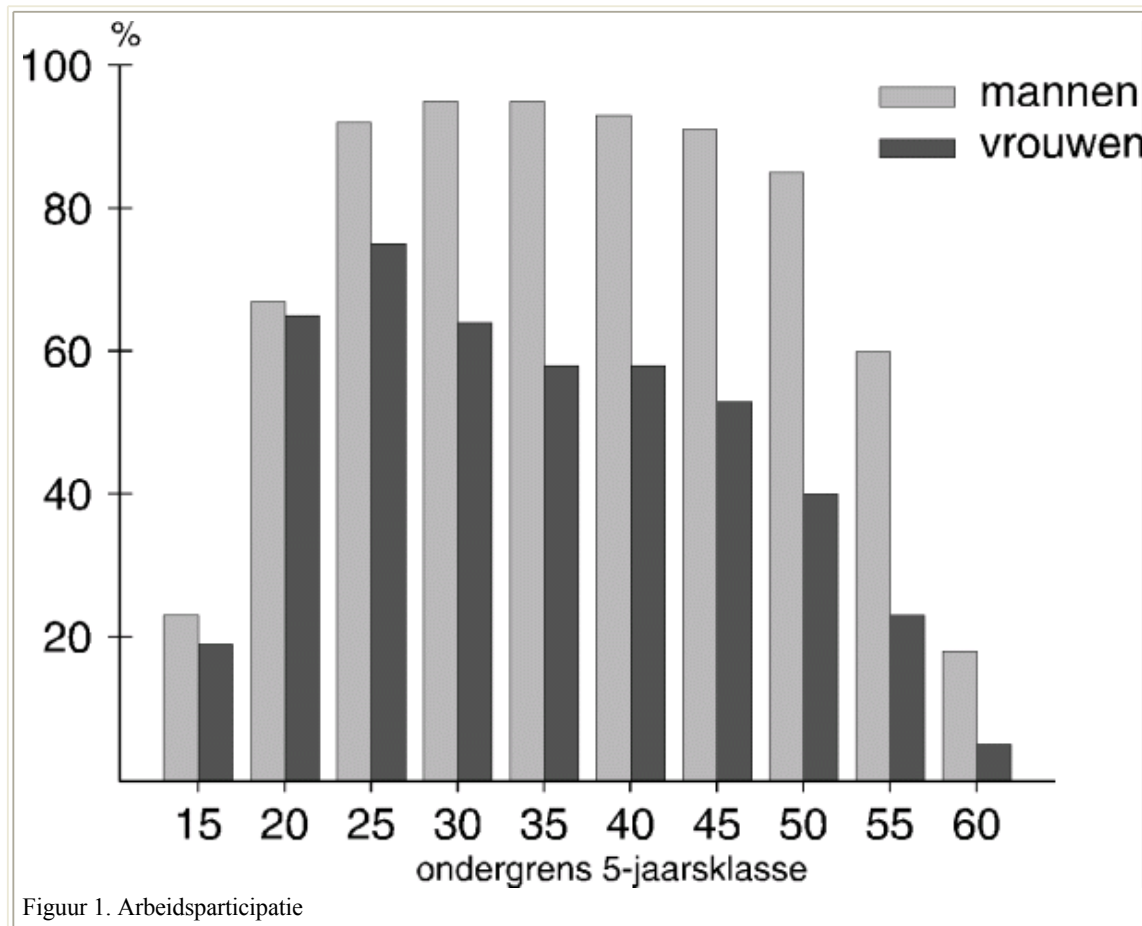
Van de opvallende arbeidsplaatsen profiteren niet alle groepen die buiten het arbeidsproces staan in gelijke mate. Zo bestaan er grote verschillen tussen groepen ingedeeld op basis van hun inkomensbron van herkomst. Vooral het percentage WW-ers dat aan de slag komt neemt toe bij een gunstige arbeidsmarkt. Bij ontvangers van een bijstandsuitkering is dat in veel mindere mate het geval.

Arbeidsaanbod en werkloosheid

De groei van het structurele arbeidsaanbod wordt bepaald door de demografische ontwikkeling (omvang en samenstelling van de bevolking), de trendmatige ontwikkeling van de arbeidsparticipatie (vooral van vrouwen) en beleidseffecten, met name participatie-effecten van veranderingen in de sociale zekerheid. Het feitelijke arbeidsaanbod kan afwijken van het structurele arbeidsaanbod. Het verschil tussen beide wordt aangeduid als de conjuncturele component in het arbeidsaanbod. Als het slecht gaat op de arbeidsmarkt trekt een deel van het aanbod zich terug en gaat het beter dan lokt dit vaak extra aanbod uit.

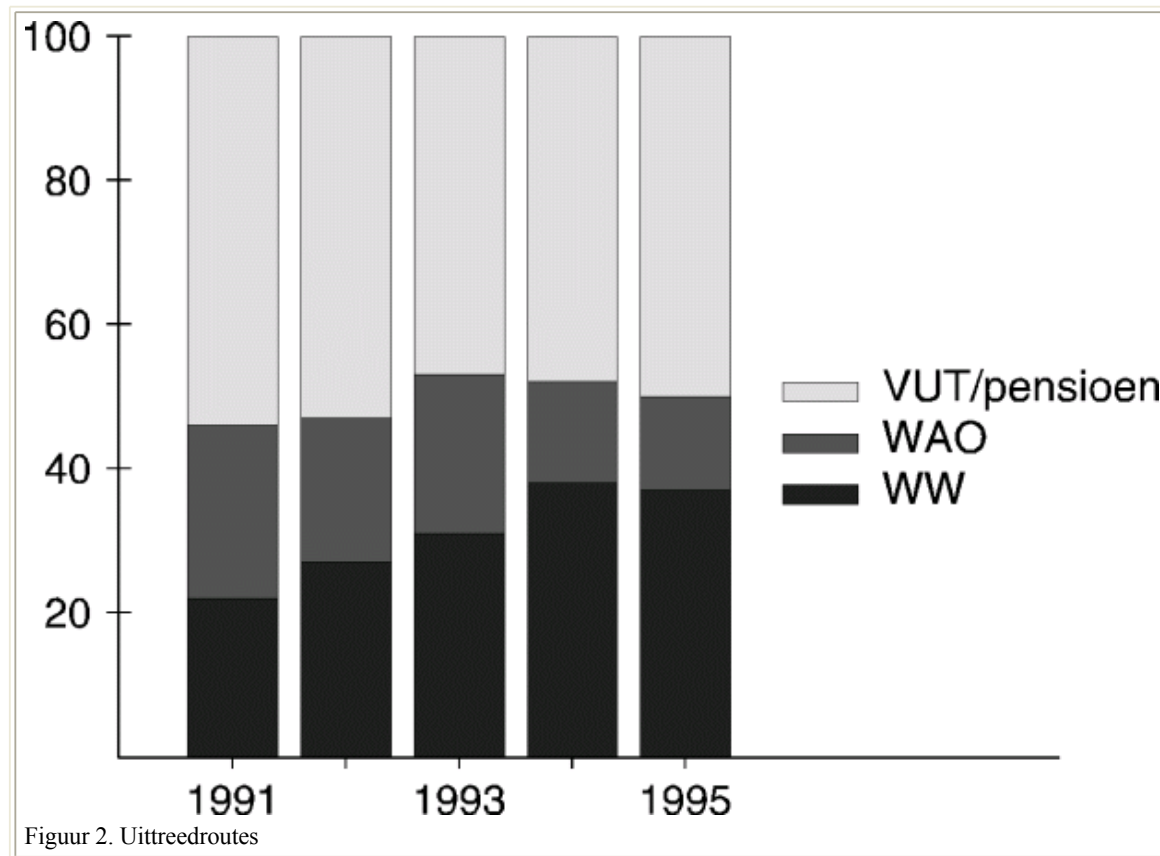
Demografie en arbeidsparticipatie

De demografische ontwikkeling zorgt in 1997 en 1998 voor een groei van het arbeidsaanbod met een kleine 15.000 personen per jaar. Dit is het resultaat van twee ontwikkelingen. Ten eerste een toename van de bevolking in de actieve leeftijdsgroepen die een positieve bijdrage aan het arbeidsaanbod levert. En ten tweede de veroudering van de bevolking waardoor een steeds groter deel van de 20-64-jarigen gaat behoren tot de oudere, minder actieve bevolkingsgroepen. [figuur 1](#) laat zien dat rond het vijftigste jaar de participatie sterk terug gaat lopen. De verwachting is dat dit de komende jaren zo blijft, ondanks beleidsmaatregelen op het gebied van WAO en VUT.

Deze verwachting is gebaseerd op een tweetal overwegingen. Sinds de beleidswijzigingen inzake de WAO die in het midden van de jaren negentig zijn doorgevoerd is deze uittreedroute minder gemakkelijk begaanbaar, maar het is mogelijk dat de WW als alternatieve

uittreedroute is gaan fungeren (figuur 2). Dit zou kunnen verklaren waarom in 1995 het aandeel van de WW in de uittreding van 45-plussers aanzienlijk hoger was dan in 1991, terwijl de arbeidsmarktsituatie in beide jaren vergelijkbaar was.

Een tweede overweging is dat de tendens om de VUT om te zetten in flexibele pensionering vooralsnog slechts in beperkte mate een remmend effect zal hebben op de uittredingen. Dat remmende effect is er wel: de uittredende werknemer wordt bij flexibele pensionering immers geconfronteerd met de kosten van de individuele uittredingsbeslissing, terwijl dit bij de VUT niet of nauwelijks het geval is. Maar op korte termijn zal hiervan nog niet zoveel te merken zijn, omdat de omzetting geleidelijk verloopt en door overgangsregelingen pas met vertraging zal doorwerken.

Op termijn kunnen ook effecten worden verwacht van een nieuwe fiscale maatregel gericht op scholing van oudere werknemers. Vanaf 1998 mogen bedrijven een groter deel van de kosten van scholing van werknemers ouder dan veertig jaar aftrekken van de fiscale winst. Scholing van oudere werknemers kan een bijdrage leveren aan de 'employability' van de betrokkenen en aan het voorkomen van tekorten aan gekwalificeerd personeel op de arbeidsmarkten.

Naast de demografische component draagt de trendmatige groei van de participatie, die zich vooral bij vrouwen voordoet, met 25 à 30.000 personen per jaar bij aan de groei van het arbeidsaanbod.

Effecten van beleid

De effecten van beleidsmaatregelen, met name inzake de WAO en de Bijstand, zorgen voor de rest van de groei van het structurele arbeidsaanbod. Hierbij gaat het voor een deel om maatregelen met een tijdelijk effect, en voor een deel om structurele maatregelen die ook op lange termijn bijdragen aan de toename van het arbeidsaanbod. De belangrijkste recente maatregelen met een tijdelijk effect zijn de herkeuringsoperaties in de WAO en de activering van bijstand-ontvangers die in het kader van de nieuwe Bijstandswet verplicht worden naar werk te zoeken. Over de voortgang van deze activering bestaat overigens weinig zekerheid. Gerekend is met een geleidelijke doorvoering, verdeeld over enkele jaren te beginnen in 1997.

Maatregelen die gedurende langere tijd belangrijk bijdragen aan de toe-name van het arbeidsaanbod zijn de strengere toetredingseisen bij de WAO, de introductie van marktwerking in de WAO (de zogenaamde PEMBA-operatie), en de nieuwe Bijstandswet die alleenstaande ouders met kinderen van vijf tot twaalf jaar en partners van bijstandsontvangers verplicht naar werk te zoeken. Het totale effect van het beleid op de groei van het arbeidsaanbod bedraagt ongeveer 30.000 personen in 1996, 26.000 in 1997 en 22.000 in 1998.

Tegenover de teruglopende beleidseffecten staat een positief conjunctureel effect op het aanbod in 1997 en in 1998. Dit is in lijn met zowel de werkgelegenheids-groei als het teruglopen van de werkloosheid. Een en ander betekent dat, ondanks de ondertoon van een afvlakkende groei van het structurele arbeidsaanbod, het totale arbeidsaanbod tot en met 1998 in ongeveer hetzelfde tempo blijft groeien als in de afgelopen jaren. Doordat echter de werkgelegenheid een groeiversnelling vertoont kan de werkloosheid toch sneller dalen dan in de afgelopen jaren. De werkloze beroepsbevolking komt in 1998 uit op 400.000 personen. Dit komt overeen met 6% van de beroepsbevolking, het laagste cijfer sinds het begin van de jaren tachtig.

Loonvoet

De contractloonstijging laat sinds enkele jaren een lichte versnelling zien. Was de stijging in 1995 nog geen 1,5%, vorig jaar werd een verhoging met 1,75% genoteerd, terwijl voor dit jaar 2,5% kan worden berekend. De verwachting voor volgend jaar is een stijging met

3%. De versnelling wordt door verschillende omstandigheden veroorzaakt. Ten eerste heeft de productiviteitsstijging zich redelijk hersteld, na de magere resultaten in 1995 en 1996. Bovendien is sprake van een versnelling in de producentenprijzen. Beide ontwikkelingen leiden tot een grotere ruimte voor contractloonstijging. Daarnaast gaat van de daling in de werkloosheid, vanwege de grotere spanning op de arbeidsmarkt, een opwaarts effect uit op de loonstijging. Ook is de inflatie sinds 1995 iets opgelopen. Tegenover deze factoren staat in 1998 het effect van de daling in de lastendruk voor gezinnen, waardoor de loonstijging beperkt kan blijven.

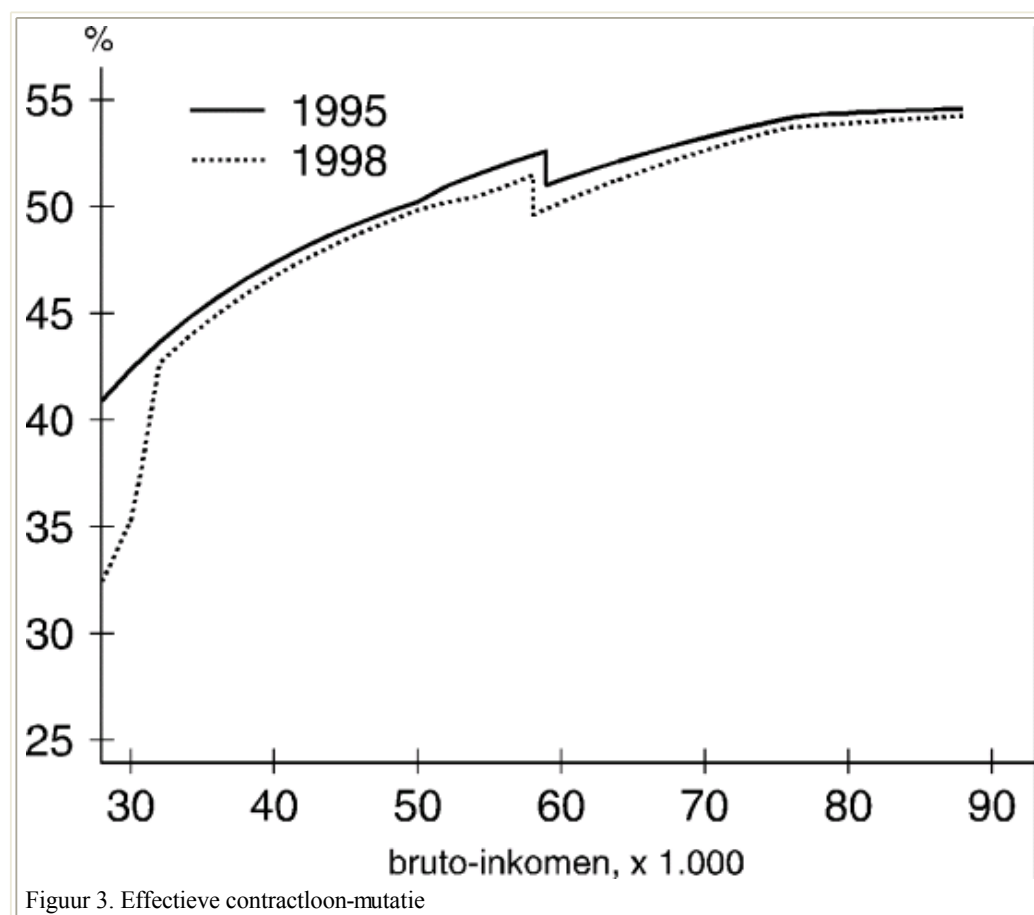
Voor tweederde van de werknemers in de marktsector is op dit moment voor geheel 1997 een cao afgesloten, met een gemiddelde mutatie van ruim 2%. Voor de rest van de werknemers ligt bovendien al 2%-punt vast, vanwege overloop uit loonmutaties in 1996 of vanwege contracten waarvan de looptijd slechts een deel van 1997 beslaat. Indien per de verwachte ingangsdatum van de nieuwe contracten een niveaustijging geldt van 2,5%, in lijn met de recente trend, dan komt de contractloonstijging dit jaar uit op 2,5%. Voor 1998 is al voor 30% van de werknemers een cao voor geheel 1998 afgesloten, met een gemiddelde loonstijging op jaarbasis van 3%. Voor nieuwe contracten wordt een soortgelijke mutatie op jaarbasis geraamd.

Zowel in 1997 als in 1998 wordt een incidentele loonstijging verwacht van 0,5% [tabel 3](#). De raming is ten opzichte van het CEP 1997 opwaarts bijgesteld, mede naar aanleiding van de Nationale Rekeningen 1996, waaruit blijkt dat de incidentele loonstijging in recente jaren hoger is geweest dan uit eerdere cijfers viel af te lezen. De cijfers voor het incidenteel in 1995 en 1996 worden overigens sterk beïnvloed door fluctuaties in de ziekte-uitkeringen. Wordt hiervoor gecorrigeerd dan blijken structureffect en loondrift tezamen circa 0,5% per jaar te bedragen. Vanwege de aanhoudende economische groei zal naar verwachting de incidentele loonontwikkeling in 1997 en 1998 ook in deze orde van grootte liggen.

Tabel 3. Opbouw loonvoetmutatie 1990-1998 mutaties per jaar in %

	1990-1993	1994	1995	1996	1997	1998
Contractlonen (incl. overloop)	3,5	1,8	1,4	1,7	2,5	3,0
Incidenteel	-0,3	0,5	0,0	1,2	0,5	0,5
Brutoloon	3,2	2,3	1,4	2,9	3,0	3,5
Sociale lasten werkgevers	0,4	0,1	0,2	-0,9	0	-0,75
Loonvoet marktsector	3,6	2,4	1,6	1,9	3,25	3,0

In hoeverre is sprake van een opwaartse trend in de loonafspraken? [figuur 3](#) geeft de effectieve loonmutatie per twaalf maanden weer voor alle contracten die sinds januari 1996 zijn afgesloten, gerangschikt op afsluitdatum. Effectief betekent hier dat is gecorrigeerd voor overlopen uit de periode voor de ingangsdatum. Tevens is het gewogen voortschrijdend gemiddelde over driemaands- perioden ingetekend.

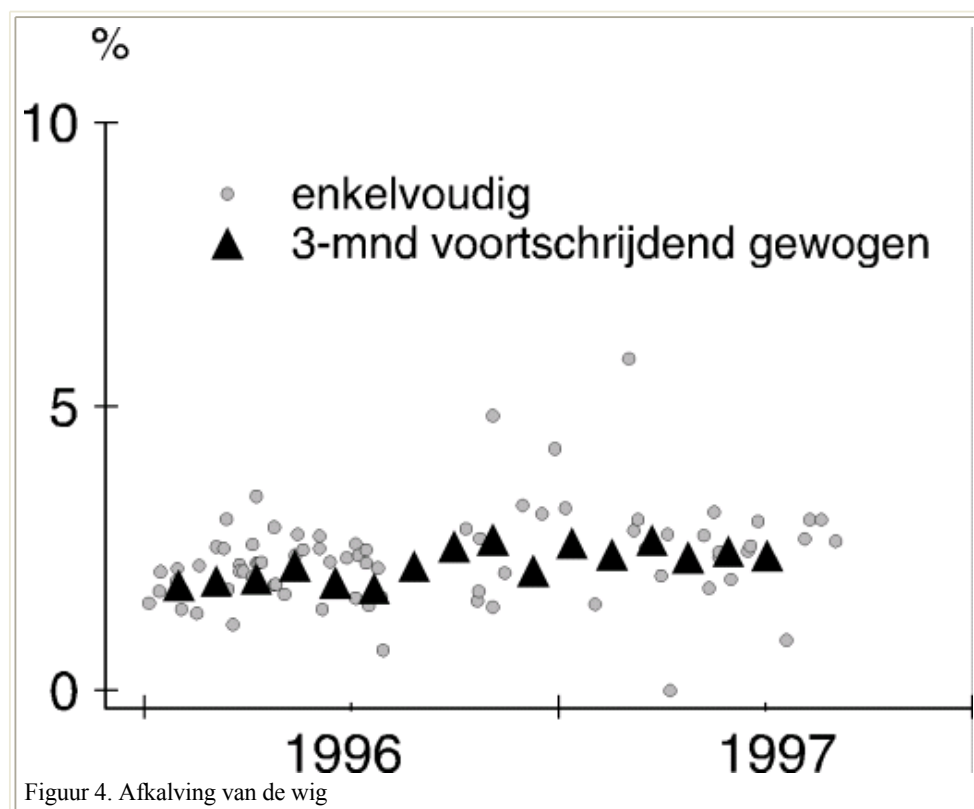
Uit de figuur blijkt dat tot ongeveer september 1996 de effectieve contractloonstijging minder dan 2% bedroeg per twaalf maanden.

Daarna is een stijging opgetreden naar circa 2,5%. De contracten die in de eerste helft van 1997 zijn afgesloten laten vooralsnog geen verdere versnelling zien. Bij een stijging naar 2,75 à 3% komt de raming voor het kalenderjaar 1998 uit op 3%

Afkalving van de wig

De sociale lasten van werkgevers ontwikkelen zich in 1997 gemiddeld in lijn met de bruto lonen. De afdrachtskorting lage lonen (SPAK), een loonkostensubsidie voor werknemers op of net boven het wettelijk minimumloonniveau, is in 1997 verhoogd van f. 1.185 naar f. 1.830. In navolging van het CBS wordt de SPAK niet langer meegenomen in de berekening van de loonvoet, maar geboekt als kostprijsverlagende subsidie. De SPAK heeft wel een neerwaarts effect op de gemiddelde wig, dat is het verschil tussen de loonkosten die relevant zijn voor de werkgever en het nominaal beschikbare inkomen van de werknemer, als aandeel in de loonkosten.

In 1998 heeft de ontwikkeling van de sociale lasten voor werkgevers een neerwaarts effect op de loonvoet, met name door een (los van de PEMBA-operatie) iets lagere overhevelingstoelage en een lichte daling van werkgeverspremies. De verdere verhoging van de SPAK van 1997 op 1998 naar f. 3.660 (voor volwassenen) verlaagt de gemiddelde (werkgevers-)wig nog verder. De maatregelen rond de arbeidsongeschiktheidsverzekering (PEMBA) zijn voor de marktsector loonkostenneutraal vormgegeven. [figuur 4](#) geeft een overzicht van het niveau van gemiddelde wig in de jaren 1995 tot en met 1998 op diverse loonniveaus. Op minimumloonniveau is de werkgeverswig nu ten opzichte van 1995 meer dan gehalveerd.

Figuur 4. Afkalving van de wig